

ВІДГУК

**офіційного опонента, професора, доктора психологічних наук,
професора кафедри психології та особистісного розвитку
ННІМП ДЗВО «Університет менеджменту освіти НАПН
УКРАЇНИ Балахтар Валентини Візиторівни
на дисертацію Гальченко Вікторії Миколаївни на тему:
«Психологія розвитку основ професійної культури майбутніх
вихователів закладів дошкільної освіти», подану до захисту у
спеціалізовану вчену раду Д 26.053.10 в Українському
державному університеті імені Михайла Драгоманова
на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за
спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія галузі знань 05
Соціальні та поведінкові науки (053 Психологія)**

Актуальність обраної теми дисертації. Доцільність дослідження проблеми розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в кризовий період сьогодення не викликає сумніву загалом, а психологічний аспект зокрема. Актуальність теми зумовлена об'єктивною потребою закладів дошкільної освіти у висококваліфікованих фахівцях з високим рівнем професійної культури, адже саме у дошкільному віці закладаються основи особистості дитини, формуються її пізнавальні процеси, емоції та соціальні навички. Безумовно, професійна культура вихователя закладу вищої освіти – це не лише сукупність знань, умінь, цінностей, переконань та норм поведінки, це скоріше спосіб мислення, ставлення до роботи та дітей, який формується у процесі підготовки у закладах вищої освіти, самовдосконалення та практичної діяльності.

Водночас, кількість наукових робіт, що присвячені дослідженню психологічних засад розвитку професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, є явно недостатнім. Науковий інтерес до вдосконалення процесу підготовки майбутніх вихователів ЗДО у закладах вищої педагогічної освіти має включати розвиток їх професійної культури, підкреслюючи необхідність подальшого дослідження цього феномену.

Саме тому вивчення засад розвитку професійної культури майбутніх

вихователів закладів дошкільної освіти є перспективним вектором розвитку психологічних досліджень, оскільки прояснює сутність поняття «професійна культура майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», виявляє й висвітлює основи її становлення та структурні компоненти, забезпечує розуміння принципів, підходів, чинників й соціально-психологічних умов до її розвитку упродовж професійного зростання.

Натомість глибоке розуміння вікових особливостей дітей дошкільного віку, педагогічних теорій, методик виховання і навчання, психології розвитку дитини сприятиме організації освітнього процесу, створенню розвивального середовища, спілкуванню з дітьми та батьками, вирішенню конфліктних ситуацій на засадах гуманізму, демократизму, поваги до особистості дитини, пріоритетності її інтересів тощо. Тому дисертаційна робота Гальченко Вікторії Миколаївни, метою якою є теоретичне обґрунтування та емпіричне вивчення особливостей професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, є вельми актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення і висновки, представлені в дисертації В.М. Гальченка, є результатом різнобічних наукових досліджень, виконаних авторкою при вирішенні завдань, окреслених у роботі. Дослідження характеризується теоретичною, методичною й емпіричною обґрунтованістю й достовірністю.

Дисертаційну роботу відрізняє чіткість та логічність на кожному етапі її виконання, починаючи від обґрунтування наукового апарату дослідження (визначення актуальності теми, об'єкта, предмета, мети і завдань, а також ґрунтовного представлення його методологічної бази і методів) і закінчуючи висвітленням розділів дисертації та формулюванням висновків.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків та результатів, представлених у дисертації. Безсумнівною є достовірність висвітлених у роботі результатів, підкріплених різносторонніми методами статистики.

Дисертація має безперечну наукову новизну, інноваційність, бо в ній

представлено акме-аксіологічний підхід, у межах якого визначено сутність поняття «професійна культура вихователів закладів дошкільної освіти», виявлено й охарактеризовано основи професійної культури майбутніх вихователів дошкілля. Імпонує підхід автора до дослідження професійної культури, спрямований на аксіологізацію розвитку творчої індивідуальності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти, досягнення ним вершин синергійності професійно-творчих здібностей та трансцендентних цінностей, враховуючи принципи активної креативності, суб'єктності і трансцендентності. Визначено структурні компоненти професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, чинники й умови її розвитку та теоретично й емпірично досліджено їх.

Результати емпіричного дослідження показали недостатній рівень сформованості професійної культури майбутніх вихователів ЗДО, а особливо її духовної і перцептивної складових. Авторкою були ідентифіковані психологічні особливості розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Розроблено психолого-педагогічну програму розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що дозволило статистично значимо збільшити показники розвиненості основ професійної культури і розвинути її компоненти (емоційно-когнітивний, рефлексивно-перцептивний, професійно-ціннісний, духовно-творчий, конативно-інструментальний) та досягнути оптимальності й конструктивності самоздійснення особистості майбутнього педагога дошкільного закладу освіти.

У роботі розширено й доповнено розуміння змісту і структури понять «професійна культура», «життєтворчість особистості», «фрустраційна толерантність», «резильєнтність», «soft-skills», «трансцендентні компетентності» саме в контексті підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до реалізації професійної діяльності. Подальшого розвитку набули уявлення щодо формування творчої індивідуальності здобувачів вищої освіти, активізації їх творчого потенціалу тощо.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні комплексної психологічної програми, спрямованої на розвиток основ професійної культури майбутніх педагогів закладів дошкілля. Апробована програма рекомендується для впровадження в системі вищої освіти у підготовці фахівців закладів дошкільної освіти, а також може бути використана в якості змістових орієнтирів з метою розв'язання завдань досягнення оптимальності й конструктивності самоздійснення особистості в майбутній педагогічній діяльності у закладах дошкілля.

Зміст теоретичних і практичних напрацювань дисертації може використовуватися у викладанні навчальних дисциплін за освітніми програмами 012 «Дошкільна освіта», 053 «Психологія» та ін.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Уманського державного педагогічного університету імені П. Тичини, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького, Криворізького державного педагогічного університету та Рівненського державного гуманітарного університету.

Оцінка змісту дисертації. Зміст і результати дисертаційного дослідження заслуговують на позитивну оцінку, послідовність, чіткість та логічність викладу, коректність і професійність психологічного аналізу, що свідчить про високий рівень кваліфікації Вікторії Миколаївни, відповідні вміння і навички теоретичної і практичної реалізації окреслених завдань відповідно до поставленої мети. Дисертантка застосовує адекватний методичний апарат: аналіз науково-теоретичних джерел, спостереження, бесіду, психодіагностичні методи, математичні (статистичні) методи обробки кількісних показників та методи якісної інтерпретації результатів дослідження, що дозволяють виявити психологічні особливості (продовжений характер розвитку у майбутніх вихователів ЗДО трансцендентних цінностей; рефлексивне засвоєння основ професійної культури зі слабким проявом емпатійності у взаємодіях; перманентний вияв пізнавальної активності й ініціативності у створенні творчих

проектів та ефективних копінг-стратегій тощо) розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО), а також дослідити структурні компоненти, чинники та соціально-психологічні умови розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Безперечним успіхом дисертанта є викладені у першому розділі результати аналізу поняття культури у філософських джерелах та психолого-педагогічних дослідженнях, сучасні тлумачення феномену професійної культури майбутніх фахівців загалом і в контексті дошкільної освіти в звичайних й екстремальних умовах зокрема, що дозволило виокремити специфіку розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти і визначити цінні інструменти для підвищення рівня професійної культури на всіх етапах становлення особистості здобувача. Зауважимо, що на підґрунті реалізованого емпіричного дослідження здобувачем старанно і креативно проаналізовано компоненти, психологічні особливості, чинники та соціально-психологічні умови розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Імпонує ретельний аналіз дослідницею цілої низки встановлених важливих емпіричних корелятивів розвиненості компонентів професійної культури майбутніх вихователів (емоційно-когнітивного, рефлексивно-перцептивного, професійно-ціннісного, духовно-творчого, конативно-інструментального) та їх рівні (початковий, адаптивний, репродуктивно-прогностичний та пошуково-творчий). Такі цікаві результати виступають ефективною запорукою наукової достовірності роботи й окреслюють нові перспективні напрями подальших наукових розвідок.

На цьому тлі актуальним здобутком дослідниці є виокремлення блоків розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО (в освітньому процесі, в процесі позааудиторної роботи, у різних видах практики та наукової роботи), розроблення й апробація комплексної психолого-педагогічної програми її розвитку у майбутніх вихователів ЗДО.

Робота вдало структурована, кожен розділ є завершеним відповідно до мети та завдань наукового пошуку здобувачки.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. Структура та оформлення дисертації відповідають основним вимогам до такого типу робіт. Дисертацію викладено українською мовою на 403 сторінках друкованого тексту, з яких – 330 сторінок – основний текст.

Структура дисертаційної роботи характеризується логічністю та доцільністю: робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Позитивне враження справляє і стиль викладу результатів дослідження здобувачки, що містить оригінальні авторські пояснення, порівняння та узагальнення.

Вступна частина дисертації містить чіткі формулювання, лаконічно та виважено представлена актуальність, методологічний апарат, наукова новизна, теоретичне і практичне зазначення наукових результатів, а також можливості застосування наукових положень і висновків дослідження, результати апробації одержаних результатів.

Теоретичні припущення першого розділу є результатом ґрунтовного теоретичного аналізу проблеми професійної культури майбутніх вихователів закладів позашкільної освіти, що уможливило розробити концептуальну парадигму розвитку її основ, представлену у другому розділі, завдяки чому експериментальне дослідження особливостей, покладених в основу професійної культури і представлених у третьому розділі, потребує психолого-педагогічного супроводу їх розвитку, викладеного у четвертому розділі дисертації. У п'ятому розділі роботи описано результати динаміки розвитку основ професійної культури за результатами впровадження комплексної психолого-педагогічної програми для майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, а також представлено методичні рекомендації щодо розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. З аналізу тексту дисертації вбачається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій у

наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Джерельною базою дисертації стали фундаментальні наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців. У дисертації викладено детальний теоретичний аналіз проблеми, міжнародних досліджень, в яких розглядаються основні аспекти професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в звичайних та екстремальних умовах. При цьому, розвиток основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти є складним, багаторівневим процесом, серед яких особлива увага приділяється актуалізації внутрішніх ресурсів особистості майбутнього вихователя ЗДО у процесі професійної підготовки. Гальченко В. М. обґрунтувала критерії (пізнавальна активність, соціальна перцепція, професійна спрямованість, духовна креативність, професійну самоефективність), показники та рівні, які дозволяють оцінити ефективність розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів ЗДО. Отримані результати дисертаційної роботи висвітлено у 71 публікації, з них – 3 – статті у виданні, що індексується наукометричною базою (WOS), 15 – статті у фахових вітчизняних виданнях, затверджених МОН України, 6 - зарубіжних монографіях і журналах, 41 – публікації в збірниках матеріалів наукових конференцій, 6 – праці методичного характеру.

У публікаціях всебічно висвітлено проблему розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що актуалізується у взаємозв'язку з структурними компонентами професійної культури, залежно від соціально-психологічних умов, внутрішніх і зовнішніх чинників на різних етапах її становлення у майбутніх фахівців дошкілля та ін.

Дискусійні положення до дисертації, зауваження та пропозиції. У цілому варто відзначити високий науковий рівень розробок здобувачки за результатами проведених досліджень, обґрунтованість отриманих результатів та, водночас, вказати на певні дискусійні положення і зауваження до роботи:

1. Віддаючи належне запропонованому авторкою акме-аксіологічному підходу до дослідження професійної культури вихователів ДЗ, разом з тим зазначимо на доцільність більш розлогого висвітлення його окремих положень,

враховуючи Професійний стандарт «Вихователь закладу дошкільної освіти».

2. Натомість опис методів діагностики в підрозділі 3.1 потребує значно меншої деталізації.

3. Зважаючи на значну кількість і змістовність результатів емпіричного дослідження основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, було б доцільним оформлення загальної схеми, яка б наочно показала всі результати констатувального етапу експерименту.

4. Робота значно виграла б від представлення даних щодо поетапності розвитку професійної культури майбутніх вихователів ЗДО згідно із концептуальною моделлю. На наш погляд, цей аспект дослідження висвітлено недостатньо.

4. Позиція авторки щодо винахідливості як суб'єктного чинника розвитку професійної культури (с.177), що визначає здатність до життєтворчості як

«спроможність запобігати особистісній дисгармонії, тримати баланс між зовнішнім та внутрішнім світом, робити вільний вибір, самостійно приймати рішення та брати на себе відповідальність, створювати власні життєві проекти, перебудовувати життя на краще, постійно самовдосконалюватися та самоздійснюватися», як нам уявляється, потребує додаткового обґрунтування.

5. Імпонує підхід дисертантки до детального висвітлення інтерактивних вправ, спрямованих на розвиток емотивно-когнітивного, рефлексивно-перцептивного, професійно-ціннісного, духовно-творчого, конативно-інструментального задля досягнення ними розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Водночас, не завжди зрозуміло, які з цих вправ розроблені безпосередньо автором, які запозичені в інших науковців або модифіковані дисертанткою.

ВИСНОВОК

Виходячи з актуальності, об'єкту та рівня досліджень, теоретичної та практичної цінності отриманих даних, об'єктивності та обґрунтованості висновків, беручи до уваги особистий внесок здобувачки, дисертаційна робота

Гальченко Вікторії Миколаївни «Психологія розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти», подана до захисту на здобуття наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» - є самостійною завершеною науковою працею

Дисертаційна робота «Психологія розвитку основ професійної культури майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» відповідає вимогам п.7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197, а її автор, **Гальченко Вікторія Миколаївна**, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія»

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології та особистісного розвитку,
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології,
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
НАПН України

Валентина Балахтар

підпис *Валентина Балахтар*
ЗАСВІДЧУЮ:
Нач.від.роботи з персоналом